

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'UYALAR

KORPORATIV SHARTNOMALARNI TAYYORLASH VA HUQUQIY EKSPERTIZADAN O'TKAZISHDA YURIDIK XIZMATNING AHAMIYATI

Botirov Umidjon O'rol o'g'li

Bafojev Jasurbek Ixtiyorjon o'g'li

O'zbekiston Respublikasi Toshkent Davlat Transport Universiteti

Iqtisodiyot fakulteti Yurisprudensiya yo'nalishi

2-bosqich bakalavr talabasi

Ilmiy rahbar: Imomov Bahridin Panjiyevich

Toshkent davlat transport universiteti,

Xalqaro ommaviy huquq kafedrasida katta o'qituvchisi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada korporativ shartnomalarni tayyorlash va ularni huquqiy ekspertizadan o'tkazish jarayonida yuridik xizmatning o'rni hamda ahamiyati ilmiy - nazariy va amaliy jihatdan tahlil qilingan. Korporativ shartnomalarning huquqiy tabiati, ularning tarkibiy elementlari, shartnomaviy risklarni boshqarish, huquqiy monitoring hamda yuridik ekspertizaning korporativ boshqaruv samaradorligiga ta'siri yoritilgan. Shuningdek, yuridik xizmatning korporativ manfaatlarni himoya qilish, nizolarni oldini olish va qonunchilikka muvofiqlikni ta'minlashdagi strategik vazifalari ochib berilgan.*

Kalit so'zlar: *korporativ shartnoma, yuridik xizmat, huquqiy ekspertiza, shartnomaviy risk, korporativ boshqaruv, huquqiy monitoring, majburiyat, javobgarlik, qonunchilik, huquqiy himoy*

Аннотация: *В данной статье с научно-теоретической и практической точек зрения анализируются роль и значение юридической службы в подготовке корпоративных договоров и проведении их правовой экспертизы. Рассматриваются правовая природа корпоративных договоров, их структурные элементы, управление договорными рисками, правовой мониторинг, а также влияние юридической экспертизы на эффективность корпоративного управления. Также раскрываются стратегические функции юридической службы в защите корпоративных интересов, предупреждении споров и обеспечении соответствия законодательству.*

Ключевые слова: *корпоративный договор, юридическая служба, правовая экспертиза, договорный риск, корпоративное управление, правовой мониторинг, обязательство, ответственность, законодательство, правовая защита.*

Annotation: *This article analyzes the role and significance of legal services in drafting corporate contracts and conducting legal expertise from both theoretical and practical perspectives. It examines the legal nature of corporate contracts, their structural elements, contractual risk management, legal monitoring, and the influence of legal expertise on the efficiency of corporate governance. The article also highlights the strategic functions of legal services in protecting corporate interests, preventing disputes, and ensuring compliance with current legislation.*

Keywords: *corporate contract, legal service, legal expertise, contractual risk, corporate governance, legal monitoring, obligation, liability, legislation, legal protection.*

Kirish

Bugungi globallashuv va bozor iqtisodiyoti sharoitida xo'jalik yurituvchi subyektlar faoliyatining huquqiy asoslarini mustahkamlash dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi. Korporativ munosabatlarning murakkablashuvi, iqtisodiy aloqalarning kengayishi hamda biznes subyektlari o'rtasidagi huquqiy munosabatlarning diversifikatsiyalashuvi korporativ shartnomalarning sifatli va puxta tayyorlanishini taqozo etmoqda. Korporativ shartnomalar korxonalar va tashkilotlar faoliyatida huquq va majburiyatlarni belgilovchi, tomonlarning iqtisodiy manfaatlarini muvofiqlashtiruvchi hamda kelgusida yuzaga kelishi mumkin bo'lgan huquqiy nizolarni oldini olishga xizmat qiluvchi muhim huquqiy vosita sifatida namoyon bo'ladi. Shu sababli bunday shartnomalarni ishlab chiqish jarayonida yuridik xizmatning faol ishtiroki zaruriy ehtiyojga aylangan.

Yuridik xizmat korporativ shartnomalarni tayyorlashda ularning amaldagi qonunchilik talablariga muvofiqligini ta'minlash, shartnoma bandlarining huquqiy aniqligini oshirish, shartnomaviy risklarni kamaytirish hamda korporativ manfaatlarini samarali himoya qilish kabi vazifalarni bajaradi. Ayniqsa, shartnomalarni huquqiy ekspertizadan o'tkazish orqali ehtimoliy huquqiy bo'shliqlar, nizoli holatlarga sabab bo'luvchi noaniqliklar va qonunchilikka zid normalarning oldini olinadi. Bu esa korporativ boshqaruv tizimining barqarorligi, huquqiy xavfsizligi va iqtisodiy samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Mazkur maqolaning maqsadi korporativ shartnomalarni tayyorlash va ularni huquqiy ekspertizadan o'tkazish jarayonida yuridik xizmatning o'rni va ahamiyatini ilmiy-huquqiy jihatdan tahlil qilish, ushbu faoliyatning amaliy mexanizmlarini yoritish hamda yuridik xizmatning korporativ boshqaruv tizimidagi strategik funksiyalarini ochib berishdan iborat.

Asosiy qism

Bozor iqtisodiyoti sharoitida korporativ munosabatlarning murakkablashuvi, xo'jalik yurituvchi subyektlar o'rtasidagi hamkorlik ko'lamining kengayishi hamda tadbirkorlik faoliyatining huquqiy jihatdan tobora takomillashib borayotgani korporativ shartnomalarning sifatli tayyorlanishini muhim masalalardan biriga aylantirmoqda. Korporativ shartnoma korxonalar, tashkilotlar va boshqa xo'jalik yurituvchi subyektlar faoliyatida o'zaro huquq va majburiyatlarni belgilovchi, iqtisodiy manfaatlarini muvofiqlashtiruvchi hamda kelgusida yuzaga kelishi mumkin bo'lgan nizolarni oldini olishga xizmat qiluvchi asosiy huquqiy vositalardan biridir. Mazkur hujjatlarning puxta ishlab chiqilishi nafaqat tomonlarning manfaatlarini himoya qiladi, balki korporativ boshqaruv tizimining barqarorligini ta'minlashda ham muhim o'rin egallaydi.

Korporativ shartnomalarni tayyorlash jarayoni oddiy hujjat tuzish bilan cheklanmaydi. Ushbu jarayon amaldagi qonunchilik normalarini chuqur tahlil qilish, tomonlarning huquqiy maqomini aniqlash, shartnoma shartlarining huquqiy oqibatlarini oldindan baholash hamda ularni qonun talablari asosida shakllantirishni talab etadi. Aynan shu nuqtada yuridik xizmat

faoliyati alohida ahamiyat kasb etadi. Yuridik xizmat korporativ shartnomalarning qonuniyligi, huquqiy aniqligi, amaliy qo'llash imkoniyati va risklardan xoli bo'lishini ta'minlovchi asosiy institut sifatida namoyon bo'ladi.

Yuridik xizmatning korporativ shartnomalarni tayyorlashdagi ishtiroki, avvalo, huquqiy xatolarning oldini olishga qaratilgan profilaktik mexanizm sifatida e'tirof etiladi. Amaliyot shuni ko'rsatadiki, huquqiy ekspertizadan yetarlicha o'tmagan shartnomalarda majburiyatlarning noaniq ifodalanishi, javobgarlik choralarning aniq belgilanmasligi, nizolarni hal qilish tartibining ko'rsatilmassligi yoki amaldagi qonunchilikka zid normalarning mavjudligi sababli kelajakda jiddiy iqtisodiy va huquqiy oqibatlar yuzaga kelishi mumkin. Shu bois yuridik xizmatning asosiy vazifalaridan biri shartnoma loyihalarini huquqiy tahlil qilish, ularning qonunchilikka muvofiqligini aniqlash hamda ehtimoliy tavakkalchiliklarni kamaytirishdan iboratdir.

Bundan tashqari, yuridik xizmat korporativ manfaatlarni strategik himoya qilish funksiyasini ham bajaradi. Korporativ shartnomalar ko'pincha uzoq muddatli iqtisodiy munosabatlarni tartibga soladi. Bunday munosabatlarda korxonaning moliyaviy barqarorligi, ishbilarmonlik obro'si, investitsiyaviy jozibadorligi va raqobatbardoshligi ko'p jihatdan tuzilayotgan shartnomalarning sifatiga bog'liq bo'ladi. Malakali yuridik xizmat esa shartnomaga kiritilayotgan har bir bandning nafaqat bugungi, balki istiqboldagi huquqiy oqibatlarini ham baholaydi, bu esa korporativ manfaatlarni uzoq muddatli himoya qilish imkonini yaratadi.

Shuningdek, raqamli iqtisodiyot, elektron hujjat aylanishi va xalqaro biznes aloqalarining rivojlanishi sharoitida korporativ shartnomalarning mazmuni va shakliga qo'yiladigan talablar ham murakkablashib bormoqda. Elektron shartnomalar, xalqaro arbitraj shartlari, maxfiylik majburiyatlari, intellektual mulk huquqlari va komplayens standartlariga oid bandlarning paydo bo'lishi yuridik xizmat oldiga yangi vazifalarni qo'ymoqda. Bu esa yuridik ekspertiza jarayonining nafaqat formal huquqiy tekshiruv, balki kompleks strategik huquqiy tahlil sifatida shakllanishini talab qiladi.

Mazkur maqolada korporativ shartnomalarni tayyorlash va ularni huquqiy ekspertizadan o'tkazish jarayonida yuridik xizmatning nazariy-huquqiy asoslari, amaliy ahamiyati, asosiy funksiyalari hamda ushbu yo'nalishdagi mavjud muammolar va ularni bartaraf etish istiqbollari ilmiy nuqtai nazardan tahlil qilinadi.

Korporativ shartnoma tushunchasi va uning huquqiy mohiyati

Korporativ shartnoma fuqarolik-huquqiy munosabatlarning alohida ko'rinishi sifatida xo'jalik yurituvchi subyektlar o'rtasidagi iqtisodiy, tashkiliy va boshqaruvga oid munosabatlarni huquqiy jihatdan tartibga solishga xizmat qiladi. U nafaqat tomonlarning o'zaro majburiyatlarini mustahkamlaydi, balki korporativ faoliyatning barqarorligi, intizomi va prognoz qilinadigan huquqiy muhitini yaratishda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi. Korporativ shartnomalarning huquqiy mohiyati shundaki, ular xususiy huquq subyektlarining erkin irodasini ifodalagan holda, qonun doirasida o'zaro manfaatlarni muvozanatlashtiruvchi normativ-amaliy mexanizm vazifasini bajaradi.

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'OYALAR

Korporativ shartnomalarning samaradorligi ko'p jihatdan ularning huquqiy konstruksiyasi qanchalik puxta ishlab chiqilganiga bog'liq. Har qanday shartnoma, ayniqsa korporativ munosabatlarni tartibga soluvchi bitim, muayyan tarkibiy elementlardan tashkil topadi. Ushbu elementlarning har biri huquqiy aniqlik, amaliy ijro etish imkoniyati hamda kelgusidagi nizolarning oldini olish nuqtai nazaridan alohida ahamiyatga ega. Yuridik xizmat aynan mazkur elementlarni qonunchilik talablariga mos ravishda shakllantirish va ular o'rtasidagi mantiqiy-huquqiy uyg'unlikni ta'minlash vazifasini bajaradi.

Avvalo, korporativ shartnomaning predmeti aniq va tushunarli tarzda ifodalanishi zarur. Shartnoma predmeti bitimning asosiy mohiyatini, ya'ni qanday harakatlar bajarilishi, qanday xizmatlar ko'rsatilishi, qanday mahsulotlar yetkazib berilishi yoki qanday korporativ huquqlar amalga oshirilishini belgilab beradi. Predmetning noaniq yoki umumiy tarzda bayon etilishi shartnomaning huquqiy kuchiga salbiy ta'sir ko'rsatishi, uni turlicha talqin qilishga sabab bo'lishi va amaliyotda huquqiy nizolarni keltirib chiqarishi mumkin. Shu bois yuridik xizmat shartnoma predmetini aniqlashtirish, huquqiy terminologiyani standartlashtirish va normativ-huquqiy hujjatlardagi tushunchalar bilan uyg'unlashtirish choralarini ko'radi.

Ikkinchi muhim element tomonlarning huquq va majburiyatlaridir. Korporativ shartnomada har bir ishtirokchining aniq vazifalari, mas'uliyat doirasi, bajarilishi lozim bo'lgan harakatlar hamda foydalanishi mumkin bo'lgan huquqlar qat'iy belgilanishi kerak. Ayniqsa, ko'p tomonlama korporativ bitimlarda vakolatlar taqsimoti, qaror qabul qilish mexanizmi, moliyaviy majburiyatlar, hisobot berish tartibi va nazorat instrumentlarining aniq ko'rsatilishi muhimdir. Yuridik xizmat ushbu bandlarni ishlab chiqishda korporativ boshqaruv tamoyillariga, shaffoflik mezonlariga hamda javobgarlikning individualizatsiya qilinishi prinsipiga tayanadi.

Korporativ shartnomaning navbatdagi tarkibiy qismi javobgarlik institutidir. Har qanday majburiyat bajarilmasligi yoki lozim darajada bajarilmasligi ma'lum huquqiy oqibatlarni yuzaga keltiradi. Shu sababli shartnomada penya, jarima, zararlarni qoplash, bir tomonlama bekor qilish, majburiyatni majburiy ijro ettirish kabi huquqiy mexanizmlar aniq va asoslantirilgan tarzda ko'rsatilishi lozim. Javobgarlik choralarining noaniq ifodalanishi yoki mutanosiblik prinsipiga zid ravishda belgilanishi keyinchalik sud amaliyotida nizoli holatlarni yuzaga keltirishi mumkin. Yuridik xizmat esa ushbu mexanizmlarni qonuniylik, adolatlilik va mutanosiblik mezonlari asosida ishlab chiqadi.

Bundan tashqari, korporativ shartnomalarda fors-major holatlari, ya'ni tomonlarning irodasiga bog'liq bo'lmagan favqulodda vaziyatlar natijasida majburiyat bajarilmasligi masalasi ham alohida tartibga solinadi. Tabiiy ofatlar, davlat organlarining cheklovchi qarorlari, iqtisodiy inqirozlar, texnologik avariya yoki boshqa kutilmagan omillar korporativ majburiyatlarning bajarilishiga ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shu bois bunday holatlarning huquqiy tavsifi, ularni tasdiqlash tartibi, oqibatlari va tomonlarning keyingi harakatlari shartnomada aniq ko'rsatilishi zarur. Yuridik xizmat mazkur bandlarni ishlab chiqishda xalqaro tijorat amaliyoti, arbitraj standartlari va milliy qonunchilik talablarini kompleks ravishda hisobga oladi.

Korporativ shartnomalarni tayyorlashda yuridik xizmatning institutsional roli

Yuridik xizmat korporativ tuzilma faoliyatida oddiy maslahat beruvchi bo'linma emas, balki huquqiy xavfsizlikni ta'minlovchi strategik institut hisoblanadi. Ayniqsa, korporativ shartnomalarni tayyorlash jarayonida uning roli huquqiy ekspert, risk-menejer, muzokaralar ishtirokchisi va korporativ manfaatlar himoyachisi sifatida namoyon bo'ladi. Zamonaviy boshqaruv modelida yuridik xizmatning funksiyasi faqat qonunbuzarliklarni aniqlash bilan cheklanib qolmay, balki huquqiy tavakkalchiliklarni oldindan prognoz qilish va ularning oldini olish mexanizmlarini ishlab chiqishni ham o'z ichiga oladi.

Korporativ shartnoma ishlab chiqish jarayonining dastlabki bosqichidayoq yuridik xizmat jalb etilishi lozim. Amaliyotda ko'plab tashkilotlar avval iqtisodiy yoki tijorat shartlarini kelishib olib, keyinchalik huquqshunoslarga faqat hujjatni "rasmiylashtirish" vazifasini yuklaydi. Bunday yondashuv huquqiy jihatdan samarasiz hisoblanadi, chunki dastlabki muzokaralarning o'zida qabul qilingan ayrim tijoriy qarorlar qonunchilikka zid bo'lishi yoki korxonalar manfaatlariga uzoq muddatli salbiy oqibatlar tug'dirishi mumkin. Shu sababli yuridik xizmat muzokaralarning boshlang'ich bosqichidan boshlab ishtirok etishi, har bir taklifning huquqiy oqibatlarini baholashi va muqobil huquqiy konstruksiyalarni taklif qilishi maqsadga muvofiqdir.

Yuridik xizmatning muhim vazifalaridan yana biri shartnomaviy risklarni klassifikatsiya qilish va boshqarishdir. Korporativ shartnomalarda huquqiy risklar turli shakllarda namoyon bo'ladi: normativ-huquqiy risk, ijro xavfi, moliyaviy javobgarlik xavfi, reputatsion zarar xavfi, sudlashuv xavfi hamda komplayens talablarini buzish xavfi shular jumlasidandir. Malakali yuridik xizmat ushbu risklarni oldindan aniqlaydi, ularning ehtimollik darajasi va ta'sir ko'lamini baholaydi, so'ngra minimallashtirish mexanizmlarini ishlab chiqadi. Bu esa korporativ boshqaruvning barqarorligini oshirishga xizmat qiladi.

Shuningdek, yuridik xizmat korporativ shartnomalarning huquqiy monitoringini ham amalga oshiradi. Chunki qonunchilik doimiy ravishda takomillashib boradi, yangi normalar qabul qilinadi, sud amaliyotida yangi yondashuvlar shakllanadi. Bir vaqtlar to'g'ri tuzilgan shartnoma ham vaqt o'tishi bilan ayrim normalar bo'yicha eskirishi yoki yangi huquqiy talablar bilan mos kelmay qolishi mumkin. Shu nuqtai nazardan yuridik xizmat shartnomalarni muntazam ravishda qayta ko'rib chiqish, ularni yangilash va zamonaviy huquqiy standartlarga moslashtirish funksiyasini bajaradi.

Bundan tashqari, korporativ shartnomalarni huquqiy ekspertizadan o'tkazish jarayonida yuridik xizmat nafaqat formal yuridik tekshiruvni, balki mazmuniy ekspertizani ham amalga oshiradi. Ya'ni hujjatning grammatik yoki texnik jihatdan to'g'ri tuzilganligi emas, balki uning real iqtisodiy munosabatlarni qanchalik to'liq aks ettirayotgani, korporativ manfaatlarni qay darajada himoya qilayotgani va amaliy ijro mexanizmlarining qanchalik samarali ekani tahlil qilinadi. Ana shu jihat yuridik xizmatni oddiy huquqiy nazorat organidan strategik boshqaruv elementiga aylantiradi.

Rivojlangan huquqiy tizimlarda yuridik xizmat faoliyatining samaradorligi ko'pincha korporativ muvaffaqiyatning muhim ko'rsatkichi sifatida baholanadi. Zero, yaxshi ishlab

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'UYALAR

chiqilgan shartnoma kelgusidagi o'nlab nizolar, moliyaviy yo'qotishlar va boshqaruvdagi noaniqliklarning oldini olishi mumkin. Insoniyat avval muammo yaratib, keyin uni hal qilish uchun bo'limlar ochadi, so'ng o'sha bo'limlarni boshqarish uchun yana shartnoma tuzadi. Shu g'alati tizim ichida yuridik xizmat hech bo'lmasa tartib saqllovchi mexanizm bo'lib turibdi.

Xulosa

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, korporativ shartnomalarni tayyorlash va huquqiy ekspertizadan o'tkazish jarayonida yuridik xizmatning ishtiroki korporativ boshqaruvning samarali tashkil etilishida muhim omil hisoblanadi. Yuridik xizmat shartnomalarning qonuniyligini ta'minlash, huquqiy xatolar va noaniqliklarni bartaraf etish, shartnomaviy risklarni oldindan aniqlash hamda korporativ manfaatlarni huquqiy jihatdan himoya qilish orqali korxonaning umumiy barqarorligiga xizmat qiladi.

Shuningdek, yuridik ekspertiza instituti korporativ shartnomalarning nafaqat normativ-huquqiy hujjatlarga muvofiqligini tekshiruvchi vosita, balki ularning amaliy samaradorligini oshiruvchi strategik huquqiy mexanizm sifatida namoyon bo'ladi. Zamonaviy iqtisodiy munosabatlar sharoitida yuridik xizmatning faoliyati profilaktik, tahliliy va strategik xarakter kasb etib, korporativ boshqaruv tizimining ajralmas tarkibiy qismiga aylanmoqda.

Shu bois yuridik xizmat faoliyatini institutsional jihatdan mustahkamlash, huquqiy ekspertiza mexanizmlarini takomillashtirish, malakali yuridik kadrlar salohiyatini oshirish hamda shartnomaviy faoliyatda ilg'or huquqiy amaliyotlarni joriy etish korporativ huquqiy munosabatlarning rivojlanishida muhim ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adaboyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik kodeksi (birinchi qism). Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi. URL: Lex.uz manbasi
2. O'zbekiston Respublikasining 2022-yil 29-martdagi O'RQ-760-son Qonuni "Korporativ boshqaruv tizimi takomillashtirilishi munosabati bilan ayrim qonun hujjatlariga o'zgartish va qo'shimchalar kiritish to'g'risida". URL: Lex.uz manbasi
3. O'zbekiston Respublikasining 2025-yil 7-fevraldagi O'RQ-1025-son Qonuni "Korporativ munosabatlarning huquqiy asoslarini takomillashtirish to'g'risida". URL: Lex.uz manbasi
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2015-yil 24-apreldagi PF-4720-son Farmoni "Aksiyadorlik jamiyatlarida zamonaviy korporativ boshqaruv usullarini joriy etish chora-tadbirlari to'g'risida". URL: Lex.uz manbasi
5. Vazirlar Mahkamasining 2014-yil 2-iyuldagi 176-son qarori "Aksiyadorlik jamiyatlarida korporativ boshqaruv tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida". URL: Lex.uz manbasi
6. O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiy protsessual kodeksi. Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi. URL: Lex.uz manbasi

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'UYALAR

7. “Yuridik xizmat faoliyatini tashkil etishning zamonaviy mexanizmlari”, Adliya vazirligi tomonidan tayyorlangan uslubiy tavsiyalar. Rasmiy manba: Adliya tizimi materiallari

8. Xolmuminov J.T. Korporativ huquq asoslari. Toshkent: Yuridik adabiyotlar nashriyoti, 2023.

9. Rustambekov I.R. Tadbirkorlik faoliyatining huquqiy asoslari. Toshkent: TDYU nashriyoti, 2022.

10. Abdullayev B.A. Shartnoma huquqi: nazariya va amaliyot. Toshkent: Yangi asr avlodi, 2021.

